

J. LANJOUW EN HET UTRECHTSE BOTANISCH MUSEUM

1926–1966

Eén van de grote giften van A. A. Pulle, Lanjouw's voorganger als Hoogleraar in de Bijzondere Plantkunde en de Plantengeographie te Utrecht, was zijn goede keus van medewerkers. Hij kon die keus maken dank zij een andere gift, die van leermeester. Pulle's stimulerende activiteit als hoogleraar luidde de wedergeboorte in van de Nederlandse plantensystematiek door een stroom van leerlingen waarvan er velen ook nu nog een belangrijke rol spelen in de botanische wereld. Vele van Pulle's leerlingen uit de eerste tijd moesten Utrecht verlaten omdat er in de twintiger jaren nu eenmaal nog geen sprake was van een redelijk gesalarieerde wetenschappelijke staf. Eén leerling echter werd zo gefascineerd door de vele mogelijkheden die het Utrechtse instituut bood, dat hij bleef, niettegenstaande de soms zeer ongunstige economische en organisatorische omstandigheden. Deze leerling, Lanjouw, toonde reeds toen de taaie volhardendheid die zijn medewerkers en leerlingen in later jaren zo goed leerden kennen en waarderen. Reeds van de eerste jaren van zijn assistentschap aan stonden Lanjouw de idealen voor ogen die hij in de loop van zijn lange loopbaan van assistent tot directeur voor het grootste gedeelte zou weten te realiseren. Deze loopbaan begon toen hij op 1 januari 1926 benoemd werd tot assistent bij de Bijzondere Plantkunde. In het jaar waarin we het feit herdenken dat het veertig jaar geleden is dat Lanjouw verbonden werd aan het Botanisch Museum valt ook de honderdenvijftigste verjaardag van het herbarium. Plantensystematiek is te Utrecht in meerdere of mindere mate beoefend van de stichting van de Universiteit af. Op 30 oktober 1816 echter werd het eerste herbarium voor de Universiteit verworven. In 1966 herdenken we dus eigenlijk twee jubilea. De periode van werkelijk actief systematisch onderzoek is echter veel korter geweest: de korte jaren van Miquel's werkzaamheid (1859–1871) en de periode die in 1906 begon met de aanstelling van Pulle tot Lector in de plantensystematiek.

Pulle gaf, voor het eerst na Miquel, en mede dank zij de stimulerende invloed van Went, een nieuwe stoot aan het plantensystematisch onderzoek in Nederland en wel vooral aan het onderzoek van de tropische flora's. Een reeks van leerlingen wijdde zich onder zijn leiding aan de studie van de flora's van Suriname en Nederlands Indië. Het is voldoende hierbij de namen van van Sloten, Lam, van Steenis, en Uittien te noemen om deze ontwikkeling te illustreren. Lanjouw koos voor zijn proefschrift de Surinaamse Euphorbiaceae en het was uit dit werk dat de „Flora of Suriname” voortkwam. Zonder ook maar iets tekort te doen aan de rol van Pulle kan gezegd worden dat van het begin van zijn loopbaan af Lanjouw actief heeft medegewerkt aan de opbouw van het Botanisch Museum en dat hij bij de ontwikkeling van de zo belangrijke „Flora of Suriname” een doorslaggevende rol heeft gespeeld. Zijn dissertatie „The Euphor-

biaceae of Suriname" vormde, ten dele, tegelijk de eerste aflevering van de Flora.

Een andere voor de toekomst van het instituut van grote betekenis gebleken ontwikkeling was de grote uitbreiding en reorganisatie van het gebouw in de dertiger jaren. In zijn rede bij de heropening op 31 mei 1938, getiteld „De inventarisatie van het erfdeel der vaderen", heeft Pulle er op gewezen dat hij soms dacht dat Lanjouw zijn bestemming had misgelopen. Hij had eigenlijk architect moeten worden, want het bleek al snel dat Lanjouw niet alleen de grote lijnen van de verbouwing maar ook ieder klein technisch detail volkomen beheerste. Dit aspect van de ‚bouwer' is wel zeer kenmerkend gebleken voor de Lanjouw van de latere jaren.

In de periode voor de oorlog bleef de staf nog zeer beperkt en daarmee ook de mogelijkheden tot uitbreiding van het onderzoek. Als belangrijkste nieuwe richting van onderzoek kwam de palynologie naar voren, maar afgezien hiervan was de wetenschappelijke expansie slechts beperkt. De kleine staf was echter zeer produktief, had geen last van Parkinsonse invloeden, en produceerde naast de „Flora of Suriname" een belangrijke reeks „Mededelingen" waarmee het Botanisch Museum zich een plaats in de internationale plantensystematiek veroverde.

In deze jaren werd ook een nauwer contact gelegd met Suriname, in de eerste plaats al door Lanjouw's eerste reis hierheen in 1932. De nieuwe collecties stimuleerden het werk aan de Flora ten zeerste en een groot gedeelte van het boek was dan ook klaar toen de tweede Wereldoorlog uitbrak. In deze vooroorlogse jaren legde Lanjouw de grondslag voor de grote ontwikkeling van het onderzoek van de vegetatie van Suriname die in de latere jaren zou plaatsvinden.

Lanjouw's belangstelling voor het internationale aspect van de plantensystematiek ontwikkelde zich van 1935 af. Op het in dat jaar in Amsterdam gehouden Internationale Botanisch Congres raakte hij goed bekend met een aantal belangrijke figuren uit die jaren zoals Merrill, Sprague, Hitchcock en Diels. Zijn belangstelling ging in de eerste plaats uit naar de botanische nomenclatuur, maar daarnaast, vooral onder invloed van Hitchcock, ook naar andere internationale projecten zoals die later in de International Association for Plant Taxonomy grotendeels verwezenlijkt zouden worden. Het was op Lanjouw's initiatief dat deze nu zo krachtige vereniging in 1950 op het Internationale Botanisch Congres te Stockholm werd opgericht.

Na de tweede Wereldoorlog kwam de grote explosie van activiteit, ten dele veroorzaakt door de grote toevloed van studenten. Sedert 1946 is het instituut in een zeer snel tempo gegroeid. In 1949 volgde Lanjouw Pulle op als hoogleraar-directeur en kwamen vele taken die tot dan toe reeds voor een groot gedeelte in zijn handen gelegen hadden geheel onder zijn verantwoordelijkheid. Nieuw in zijn belangstellingssfeer was het werk aan de botanische tuinen.

De tijd is wellicht nog niet geheel rijp voor een meer gedetailleerde beschrijving van de ontwikkeling van het Botanisch Museum en Herbarium in de onstuimige jaren na 1949. De verbreding van de

wetenschappelijke basis van het instituut ging geregeld door: de hout-anatomie, de cytotaxonomie, de palaeobotanie en de vegetatiekunde ontwikkelden zich tot belangrijke takken van onderzoek; het internationale werk werd ook van aanzienlijk grotere omvang. Het onderwijs groeide met de aantallen studenten en met de wetenschappelijke ontwikkeling mee. Op dit moment is wellicht geen groter hulde mogelijk aan het organisatorische talent en de stimulerende leiding van Lanjouw dan deze Lanjouw jubileumserie van de Mededelingen van zijn instituut.

De grote variatie van het onderzoek in de zestiger jaren, de internationale positie van Lanjouw, en het imposante aantal van zijn leerlingen komen alle naar voren uit deze reeks publikaties. De betekenis van de Utrechtse school van plantensystematici kan worden afgemeten uit deze bijdragen die alle voortgekomen zijn uit gevoelens van respect voor Lanjouw's prestaties en uit warme vriendschap voor zijn persoonlijkheid.

With the appointment, on 1 January 1926, of Lanjouw as assistant at the Botanical Museum and Herbarium, Utrecht, then under the direction of A. A. Pulle, a new phase was started in the development of this institution. With Lanjouw's energetic co-operation Pulle was able to start the „Flora of Suriname”. In the subsequent years the economic depression did not allow for any great expansion of staff and facilities but the scientific productivity of the small staff in those years was remarkable. The reorganisation and enlargement of the building in 1938 was the beginning of a new phase of growth, alas interrupted by the second World-war. In 1949 Lanjouw succeeded Pulle as director of the Botanical Museum and as professor of systematic botany and plant geography. At that time the great expansion in activities, staff and number of students was already in full swing, an expansion which has continued up till the present. The series of papers presented to him on this occasion by Lanjouw's colleagues, friends and pupils is a testimony of his great organisational gifts and of his inspiring personality.

P. A. Florschütz
F. A. Stafleu

Uitgegeven by. H. A. Frylink te Amsterdam, 1854

F. A. W. MIQUEL IN 1854

Lithograph by P. Blommers after a drawing by A. J. Ehnle. Reproduction by courtesy of the Universiteitsmuseum, Utrecht.